

DEFINITIES OPEN EN DIGITALE LEERMATERIALEN_

Kernteam regie op Digitale Leermaterialen
Versie 02, 21 februari 2024

1 ARCHIVEREN

AUTEURS

NAAM	ROL
Jorn Bunk	Adviseur Leren met ICT, Services OOK
Jolanda Chua-Hendriks	Docent verpleegkunde Projectgroeplid 'Samen Delen Verpleegkunde'
Irma van Houts	Open education specialist, Studiecentra
Monique Meutstege	Beleidsadviseur HR
Marijn Post	Beleidsmedewerker en Adviseur leren met ICT, Staf en Services OOK
Sander Swagers	Adviseur Lesmateriaal en Auteursrecht, Studiecentra
Hans Verwijs	Business Information Manager, IM
Marja Versantvoort	Projectleider, PMO

VOORGELEGD AAN

NAAM	ROL
Riske Swens	Jurist, Centrale Staf Juridische Zaken
Robert Schuwer	OER Consultancy

TER AKKOORD

NAAM	ROL
René Tönissen	Directeur ASB, Opdrachtgever Aanpak Digitale Leermaterialen
Stuurgroep	Stuurgroep Aanpak Digitale Leermaterialen

2 DEFINITIES

Term	Definitie
Auteursrecht	Het auteursrecht is het uitsluitend recht van de maker van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst, of van diens rechtverkrijgenden, om dit openbaar te maken en te veeleelvoudigen, behoudens de beperkingen, bij de wet gesteld. (Overheid, 2022)
Betaald leermateriaal	Betaald leermateriaal is leermateriaal dat door een organisatie/persoon beschikbaar is gesteld onder financiële beperkingen, al dan niet met winstoogmerk. (HAN,2023)
Betaald niet-commercieel leermateriaal	Betaald niet-commercieel leermateriaal bestaat uit leermateriaal dat door een organisatie/persoon beschikbaar is gesteld onder financiële beperkingen zonder winstoogmerk. (HAN, 2023)
Commercieel leermateriaal	Commercieel Leermateriaal is betaald leermateriaal dat door een organisatie/persoon met winstoogmerk beschikbaar is gesteld. (HAN, 2023)
Creative Commons	Creative Commons is een initiatief om open licenties wereldwijd beschikbaar te maken. Deze open licenties bieden auteurs, kunstenaars, wetenschappers, docenten en andere makers van auteursrechtelijk beschermde werken de vrijheid om op een flexibele manier met hun auteursrechten om te gaan. Met een keuze uit zes standaardlicenties bepaalt de maker in welke mate op zijn werk de 5R-activiteiten mogen worden toegepast en onder welke voorwaarden. (NWO, 2023)
Deelnemer	Alle mensen die deelnemen aan het onderwijs op de HAN, zowel BSc, MSc en postHBO deelnemers (personen die bekostigd onderwijs volgt) als cursisten (personen die onbekostigd onderwijs volgt). De deelnemer-status wordt toegekend als de inschrijving van een persoon actief is in Osiris. Dit kan al het geval zijn voordat de opleiding start. (HAN, 2023)
Digitale leermaterialen	Digitale leermaterialen bestaan uit alle digitale bronnen die als leerstof of leer-inhoud (content) door docenten en/of deelnemers wordt gebruikt in het onderwijs of een leerproces. Een digitale bron is een bron die bestaat in binaire numerieke vorm, zoals in digitale audio of digitale beelden (hieronder valt ook het 'boek achter glas', pdf). Sommige digitale bronnen kunnen ook offline worden gebruikt. Bijvoorbeeld door een pdf uit te printen. (Janssen & Van Casteren, 2021)
Digitaal vakcommunity platform	Een digitaal vakcommunity platform is een dynamische, interactieve omgeving die de samenwerking en kennisuitwisseling binnen een vakcommunity bevordert. (HAN, 2023)

FAIR	<p>De internationale FAIR-principes bieden een raamwerk voor het beheer van wetenschappelijke gegevens. Ze geven aan hoe gegevens geordend, bewaard en gedeeld moeten worden in de wetenschappelijke gemeenschap. FAIR is een acroniem voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Findable</i> - vindbaar • <i>Accessible</i> - toegankelijk • <i>Interoperable</i> - uitwisselbaar • <i>Reusable</i> - herbruikbaar <p>(Wilkinson, 2016)</p>
Gesloten digitaal leermateriaal	<p>Gesloten digitale leermateriaal is digitaal leermateriaal dat niet beschikbaar is voor een persoon of een groep personen. Gesloten zijn van leermateriaal is afhankelijk van het perspectief van de persoon. (Schuwer, 2021)</p>
Kennisecosysteem	<p>Een kennisecosysteem is de verbinding tussen onderwijs, praktijkgericht onderzoek en werkveld zodat iedereen in wisselwerking maximaal profiteert van bestaande en nieuwe expertise en een gezonde voedingsbodem ontstaat voor innovatie. (Verhofstad et al., 2021)</p>
Keurmerk	<p>Een keurmerk is een instrument van en voor vakcommunity's. Het laat aan vakgenoten zien dat het gevonden leermateriaal van gedragen kwaliteit is. (HAN, 2023)</p>
Kwaliteitsmodel	<p>Een kwaliteitsmodel is een lijst van criteria waaraan leermateriaal moet voldoen om 'geschikt voor gebruik' te zijn voor een samenwerkingsverband van stakeholders, meestal een vakcommunity. (SURF, z.d.)</p>
Leermiddelen	<p>Leermiddelen bestaan uit alles wat door docenten en/of deelnemers wordt gebruikt (zoals boeken, presentatie's, schriften, pennen, stiften, computers, elektronische leeromgevingen (ELO's) en smartboards) in en ten behoeve van het onderwijs of een leerproces. Bron: (Janssen & Van Casteren, 2021)</p>
<p>Leermateriaal</p> <p>Engelse term: Educational Resources</p>	<p>Leermateriaal bestaat uit alle bronnen die als leerstof of leerinhoud (content) door docenten en/of deelnemers wordt gebruikt in het onderwijs of een leerproces. (Janssen & Van Casteren, 2021)</p>
Licentie	<p>Een licentie is een afspraak waarin een bedrijf of persoon u (onder voorwaarden) toestemming geeft om zijn/haar creatie te gebruiken. (Overheid, z.d.-a)</p>

<p>Metadata</p>	<p>Metadata zijn gegevens die karakteristieken van leermateriaal in een repository beschrijven waardoor het vindbaar is voor gebruikers. Door het gebruik van metadata zijn de leermaterialen beter vindbaar voor gebruikers. Veelal wordt een internationale standaard gebruikt voor metadata. Zo'n standaard schrijft voor welke gegevens gebruikt moeten worden (bijvoorbeeld: auteur, onderwijsniveau, vakgebied bestandsformaat) (SURF, z.d.)</p>
<p>Open Access</p>	<p>Open Access is de wijze van publiceren waar de beweging Open Sciences naar streeft waarbij de (wetenschappelijke) publicaties vrij toegankelijk en herbruikbaar zijn voor iedereen.</p> <p>Open Access is een reeks principes en een reeks praktijken waarmee onderzoeksresultaten online worden verspreid, zonder toegangskosten of andere belemmeringen. (Wikipedia, 2022)</p>
<p>Open leermaterialen</p> <p>EN: Open Educational Resources</p>	<p>Open leermaterialen bestaan uit alle digitale leermaterialen die ofwel (a) tot het publieke domein behoren of (b) gelicenseerd zijn op een manier die iedereen gratis en eeuwigdurend toestemming geeft om de 5R-activiteiten uit te voeren. Engelse term: Retain, Reuse, Revise, Remix en Redistribute. (Hewlett Foundation, 2023)</p>

<p>Open onderwijs EN: Open Education</p>	<p>Open onderwijs bestaat uit al het onderwijs dat vrij toegankelijk en open voor bewerking is. Open onderwijs kan online, face-to-face of een combinatie ervan (blended) zijn. Open voor bewerking houdt in dat het leermateriaal gepubliceerd wordt met een open licentie die bewerking toestaat. (SURF, z.d.)</p>
<p>Open Pedagogy</p>	<p>Open Pedagogy is een paraplu van didactische werkvormen waarbij één of meer van de volgende karakteristieken van toepassing is:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lerenden werken aan leertaken waarbij de waarde die ze toevoegen open toegankelijk is zodat anderen er toegang toe hebben, dit kunnen delen en er opnieuw waarde aan kunnen toevoegen (adds value); 2. Leertaken worden uitgevoerd door lerenden die zich via open netwerken (inclusief social media) met elkaar verbinden (collaboration in open networks); 3. Via leertaken dragen lerenden bij aan kenniscreatie door aanpassing, hergebruik of combineren van open beschikbare content/kennisobjecten en het open beschikbaar stellen van het resultaat (create en share knowledge); 4. Bij leertaken wordt gebruik gemaakt van Open Educational Resources en content die beschikbaar is via open netwerken (use open licences). 5. Via leertaken wordt gestimuleerd dat lerende verschillende (typen) kennisobjecten/ leermaterialen gebruiken, en zo ook in de gelegenheid zijn kennis te nemen van verschillende perspectieven, 'voices', en representaties (accessible and inclusive). <p>Naast leertaken kan het ook gaan om het onderwijsontwerp, de toets/opdracht en/of de leermaterialen waardoor de lerende waarde toevoegt, samenwerking zoekt in open netwerken, aangezet wordt tot het creëren en delen van kennis, open licenties gaat gebruiken en/of rekening houdt met en kennis neemt van toegankelijkheid en inclusiviteit.</p> <p>(Post, et al., 2022 & Jacobi, 2021)</p>
<p>Open Science</p>	<p>Open Science bestaat uit de verschillende bewegingen en praktijken die als doel hebben om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meertalige wetenschappelijke kennis openlijk beschikbaar, toegankelijk en herbruikbaar maken voor iedereen. Is vergelijkbaar met de 5R-activiteiten van open leermaterialen; • wetenschappelijke samenwerking en het delen van informatie vergroten ten behoeve van wetenschap en de samenleving; • Het openstellen van de processen van wetenschappelijke kenniscreatie, evaluatie en communicatie voor maatschappelijke actoren buiten de traditionele wetenschappelijke gemeenschap.

	In deze definitie omvat wetenschappelijke kennis een grote variëteit aan wetenschappelijke publicaties, onderzoeksgegevens, metadata, educatieve bronnen, software en broncode, en open hardware. (UNESCO, 2021)
Open source	Open source bestaat uit alle programmeercode waarvan iedereen toestemming heeft om deze gratis te gebruiken, te bestuderen, te delen en te verbeteren. Overeenkomstig met de 5R-activiteiten van open leermaterialen. (Free Software Foundation Europe, 2023)
Open standaard	Een open standaard is een specificatie, protocol of formaat dat publiekelijk beschikbaar is en geen beperkingen oplegt aan wie het kan gebruiken. Open standaarden stimuleren interoperabiliteit tussen verschillende systemen en leveranciers, wat innovatie, toegankelijkheid en samenwerking bevordert. Voor de publieke sector geldt een 'Pas toe of leg uit'-beleid rond open standaarden. (Overheid, z.d.-b, z.d.-c, z.d.-d)
Openwashing	Openwashing is het gebruik van open (materiaal) als poort om mensen naar een platform te krijgen om vervolgens allerlei betaalde diensten aan te bieden of om zoveel mogelijk commercieel relevante data over deelnemers te kunnen genereren. (Janssen, 2015)
Public Money Public Code	Public Money Public Code is de beweging die staat voor het gratis en open source delen van code die ontwikkeld is met geld van belastingbetalers. (Free Software Foundation Europe, 2023)
Publieke waarden	Publieke waarden beschrijven wat we als samenleving waardevol en nastrevenswaardig vinden voor het voortbestaan van de samenleving, het welbevinden van haar leden en in samenhang daarmee het gedrag van degene (publieke functionarissen) die deze waarden moeten behartigen (Rutgers, 2011, Overheid, z.d.-e). Rondom het gebruik van technologie in het onderwijs zijn Autonomie, Rechtvaardigheid en Menselijkheid belangrijke publieke hoofdwaarden. Onderliggend daaraan hebben we het bijvoorbeeld over inclusiviteit, toegankelijkheid, gelijkheid, veiligheid, respect, welzijn, zelfbeschikking en vrijheid & onafhankelijkheid van onderwijs. (Bok, 2021).
5R-activiteiten	De 5R-activiteiten bestaan uit alle activiteiten die iedereen op een leer materiaal moet mogen uitvoeren wil het materiaal een open leer materiaal zijn. Deze activiteiten zijn: Retain, Reuse, Revise, Remix en Redistribute. (Hewlett Foundation, 2023)

Redistribute NL: Verspreiding	Redistribute is het met anderen delen van een kopie van het origineel, een aangepaste (revise) kopie of een remixed kopie van een leermateriaal. (Hewlett Foundation, 2023)
Remix	Remix is het combineren van het originele of aangepaste (revise) leermateriaal met ander bestaand materiaal tot nieuw leermateriaal te maken. (Hewlett Foundation, 2023)
Repository	Een repository is een digitale bewaarplaats voor leermaterialen die toegankelijk is via internet. (SURF, z.d.)
Retain NL: lokaal opslaan	Retain is het maken, bezitten en het beheren van een kopie van het leermateriaal. (Hewlett Foundation, 2023)
Reuse NL: hergebruik	Reuse is het gebruiken van het originele, aangepaste (revised) of remixed kopie van het leermateriaal. (Hewlett Foundation, 2023)
Revise NL: aanpassen	Revise is het bewerken, afstemmen of aanpassen van een kopie van het leermateriaal. (Hewlett Foundation, 2023)
Semi-open digitaal leermateriaal	Semi-open digitaal leermateriaal is leermateriaal dat vrij beschikbaar is voor een beperkte groep personen en eventueel in licentie wordt gegeven op een manier die deze groep de mogelijkheid geeft om de 5R-activiteiten uit te voeren, zij het met de restrictie dat verspreiding alleen binnen de beperkte groep gebeurt. (Schuwer, 2021)
Toegankelijkheid	Toegankelijkheid van content betekent zoveel mogelijk mensen in staat stellen de content te gebruiken, zelfs als de mogelijkheden van die mensen op de een of andere manier beperkt zijn. (Schuwer, 2021)
Vakcommunity	Een vakcommunity is een groep mensen die op hetzelfde vakgebied, domein of discipline actief samenwerken en zich rondom de gedeelde inhoudelijke expertise in enige vorm georganiseerd hebben. (SURF, z.d.)
Vakvocabulaire	Een vakvocabulaire is een, veelal hiërarchisch geordende, lijst met de belangrijkste begrippen uit een vakgebied. (SURF, z.d.)

3 LIJST VEELVOORKOMENDE DIGITALE LEERMATERIALEN

De onderstaande lijst bevat veel voorkomende digitale leermaterialen.

- Afbeeldingen (bijv. infographic, 3d visualisaties, foto's)
- Audio (bijv. podcast, radiofragmenten, muziek)
- Broncode/software (bijv. onderwijsapplicaties (bv Digitaal didactisch EPD of Scratch), onderzoekssoftware, digitale onderwijsinfrastructuursoftware (zoals leerlingvolgsystemen of Learning managementsysteem)
- Data of spreadsheets (bijv. Rooster, onderzoeksdata, (mock) oefen- of trainingsdata of via databases van bijv. CBS, Skybray, BBC Monitoring, Factiva,))
- Digitale boeken (waaronder studieboeken/handboeken (textbooks), romans, essays)
- Digitale tekstdocumenten (bijv. digitale (wetenschappelijke) artikelen, syllabi, handleidingen, (stage)verslagen, rapporten, lesopzet)
- E-courses (bijv. MOOC's, SPOC's, e-module)
- (Live)streams (bijv. TV-uitzending, presentatie op evenement, hoorcollege)
- Presentaties (bijv. congres/onderwijspresentaties, slideshow)
- Video's (bijv. kennisclips, instructievideo's, opgenomen colleges, animaties, korte filmpjes, vlogs)
- Webdocumenten/webpagina (bijv. blogs, digitale krantenartikelen, wiki's)

4 REFERENTIES

Bok, C., Huis in 't Veld, I., Bomas, E., Dondorp, L., Pijpers, R. (2021). *WaardenWijzer voor digitalisering in het onderwijs*. SURF, https://www.surf.nl/files/2021-09/waardenwijzer_def.pdf

Free Software Foundation Europe (2023). *Wat is vrije software?* Geraadpleegd op 12 april 2023, van <https://fsfe.org/freesoftware/freesoftware.nl.html>

Free Software Foundation Europe (2023). *Public Money Public Code*. Geraadpleegd op 12 april 2023, van <https://publiccode.eu/en/>

Hewlett Foundation. (2023). *Open education*. Geraadpleegd op 12 april 2023, van <https://hewlett.org/strategy/open-education/>

Jacobi, R., De Jong, M., & Post, M. (25 juni 2022). *Model Open Pedagogy en Studentbetrokkenheid*. Innovatie in onderwijs en onderzoek. Geraadpleegd op 17 april 2023, van <https://blog3.han.nl/hanicto/model-open-pedagogy-en-studentbetrokkenheid/>

Janssen, B. (2015). Over open onderwijs. Discussiebijdrage voor Trendrapport Open en online onderwijs 2015. Ongepubliceerd

Janssen, B. & Van Casteren, W. (2021): *Digitale leermaterialen in het hoger onderwijs. Onderzoek in opdracht van het Koersteam Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT*. Utrecht: *Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT*. Geraadpleegd op 20 mei 2023, van <https://www.versnellingsplan.nl/wp-content/uploads/2021/09/Rapport-zone-digitale-leermaterialen-in-hoger-onderwijs.pdf>

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek. (2023). *Open Science*. Geraadpleegd op 12 april 2023, van <https://www.nwo.nl/open-science>

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek. (2023). *Gids over Creative Commons-licenties voor wetenschappelijke publicaties en onderwijsmateriaal*. Geraadpleegd op 2 mei 2023, van <https://www.nwo.nl/nieuws/gids-over-creative-commons-licenties-voor-wetenschappelijke-publicaties-eren#:~:text=Met%20een%20CC%20licentie%20geeft,van%20het%20open%20access%20publiceren>.

- Overheid. (2022). *Auteurswet*. Wettenbank. Geraadpleegd op 26 april 2023, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001886/2022-10-01>
- Overheid. (z.d.-a). *Ondernemersplein, innovatie en productontwikkeling*. Geraadpleegd op 26 april 2023, van <https://ondernemersplein.kvk.nl/licentie-geven-voor-uw-product-of-technologie>
- Overheid. (z.d.-b). *Wat zijn standaarden?* Geraadpleegd op 15 november 2023, van <https://www.forumstandaardisatie.nl/wat-zijn-standaarden>
- Overheid. (z.d.-c). *Wat zijn de verplichtingskaders?* Geraadpleegd op 15 november 2023, van <https://forumstandaardisatie.nl/wat-zijn-de-verplichtingskaders>
- Overheid. (z.d.-d). *Lijst open standaarden*. Geraadpleegd op 15 november 2023, van <https://forumstandaardisatie.nl/open-standaarden>
- Overheid. (z.d.-e). *Zet publieke waarden centraal*. Geraadpleegd op 28 november 2023, van <https://www.digitaleoverheid.nl/overzicht-van-alle-onderwerpen/nieuwe-technologieen-data-en-ethiek/publieke-waarden/toolbox-voor-ethisch-verantwoorde-innovatie/publieke-waarden-centraal/>
- Post, M., Jacobi, R., De Jong, M., & Baas, M. (2022). *Open Pedagogy: aanjager voor betekenisvolle leren*. SURF SIG Open Education. https://communities.surf.nl/files/Artikel/download/OpenPedagogy_aanjager%20voor%20BetekenisvolleLeren_nov22.pdf
- Rutgers, M. R. (2011). *Het pantheon van de publieke waarden. (Oratiereeks)*. Universiteit van Amsterdam. http://www.oratiereeks.nl/upload/pdf/PDF-7327weboratie_Rutgers_def.PDF
- Schuwer, R. (2019). *Towards a definition of learning materials*. Open Education – All kinds of information. Geraadpleegd op 12 april 2023, van <https://www.robertschuwer.nl/?s=towards+a+definition>
- Schuwer, R. (2021). *Een raamwerk voor ordenen van typen digitale leermaterialen*. Robertschuwer. Geraadpleegd op 12 maart 2023, van <https://www.robertschuwer.nl/?p=3180>
- SURF. (z.d). *Kernbegrippen digitale leermaterialen*. Geraadpleegd op 13 april 2023, van <https://www.surf.nl/kernbegrippen-digitale-leermaterialen>

SURF. (z.d.). *Stappenplan Kwaliteitsmodel voor open leermaterialen*. Geraadpleegd op 17 april 2023, van <https://www.surf.nl/stappenplan-kwaliteitsmodel-voor-open-leermaterialen>

UNESCO. (2021). *Recommendation on open science*. General Conference of UNESCO, 41st session. Geraadpleegd op 26 april 2023, van <https://en.unesco.org/science-sustainable-future/open-science/recommendation>

Verhofstad, R., De Haan, Y., & Kievits B. (2021). *Voor een slimme, schone en sociale wereld van morgen*. Koersbeeld 2022-2028. Geraadpleegd op 18 april 2023, van <https://www.han.nl/over-de-han/missie-en-strategie/koersbeeld/HAN-Koersbeeld-2022-2028.pdf>

Wikipedia. (2022). *OpenAccess*. Geraadpleegd op 25 juni 2023, van <https://en.wikipedia.org/wiki/OpenAccess>

Wilkinson, M., Dumontier, M., Aalbersberg, I. et al. (2016). The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. *Sci Data* 3, 160018. <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>